

Κίνητρα στην εκπαίδευση

Δρ Ζωή Καραμπατζάκη

Εισαγωγή

Όταν αναφερόμαστε στα κίνητρα στην ουσία αναφερόμαστε σε μια πολυδιάστατη έννοια που καλύπτει επιμέρους στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε μεγάλο βάθος και εύρος και γι' αυτό δεν είναι εύκολο να ορισθεί. Ωστόσο θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε κάποιους ορισμούς που έχουν δοθεί για τα κίνητρα ώστε να γίνει αντιληπτή η συνθετότητα του όρου.

Κατά την Κωσταρίδου- Ευκλείδη (1999) κίνητρο είναι ό, τι κινεί, ωθεί ή παρασύρει το άτομο σε δράση. Τα κίνητρα ωθούν το άτομο είτε ενεργώντας από μέσα είτε απ' έξω. Μπορεί να έχουν εσωτερικές αιτίες συμπεριφοράς (ένστικτα, ορμές, σκοποί, επιθυμίες ή προθέσεις, συναισθήματα, διάφορες συγκινησιακές καταστάσεις), όσο και εξωτερικές (αμοιβές, θέλητρα ή φόβητρα ή απωθητικοί ερεθισμοί). Μπορεί να είναι εγγενή (κληρονομική βάση, δηλ. ένστικτα) ή επίκτητα (αποκτιούνται μέσα από διαδικασίες μάθησης και αλληλεπίδρασης). Μπορεί να είναι φυσιολογικά (εξυπηρετούν τη λειτουργία του οργανισμού και τη σωματική ομοιόσταση), βιολογικά (εξυπηρετούν την επιβίωση, τη συντήρηση και την αναπαραγωγή του ατόμου και του είδους), ψυχολογικά (θυμικό, προσωπικότητα, συναλλαγές του ατόμου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον) (Κωσταρίδου- Ευκλείδη, 1999).

Ανάλογα με το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται κάθε ορισμός δίνεται και αντίστοιχη ερμηνεία του όρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο ορισμός που δίνεται απ' την ψυχαναλυτική θεωρία όπου τα κίνητρα εδράζονται στο ασυνείδητο, μορφοποιούνται και συγκεκριμενοποιούνται ως σκέψεις και ιδέες και κινητοποιούν τη συμπεριφορά - οι ιδέες, δηλαδή, περνούν στο συνειδητό (Freud, ψυχαναλυτική θεωρία). Επίσης, θεωρίες που δίνουν έμφαση περισσότερο στο γνωστικό κομμάτι των κινήτρων τα ορίζουν ως δυνάμεις που συνυπάρχουν με τη γνωστική διαδικασία και προσδιορίζουν την κατεύθυνσή της, αλλά και την ένταση και τη διάρκεια της προσπάθειας για την επίτευξη (Κωσταρίδου- Ευκλείδη, 1998).

Σύμφωνα με τον Heckhausen (1991) η βιολογική βάση των κινήτρων γίνεται εμφανής μέσα απ' τον ορισμό τους ως ιδιοσυγκρασιακές, προσωπικές προδιαθέσεις προς πράγματα που έχουν αξία (επιτρεπτική ή αποφευκτική), και με χαρακτηριστικό

τους πως το κίνητρο για κάτι συγκεκριμένο μπορεί να χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά διαχρονικά ή σε ποικιλία περιστάσεων και να αποτελεί χαρακτηριστικό του ατόμου ή προδιάθεση.

Ο Slavin (2002) αναφέρει πως τα κίνητρα αναφέρονται στην επίδραση αναγκών και επιθυμιών στην ένταση και κατεύθυνση της συμπεριφοράς και πως αποτελούν μια εσωτερική διαδικασία που ενεργοποιεί, καθοδηγεί και συντηρεί τη συμπεριφορά στην πάροδο του χρόνου, δίνοντας έτσι έναν ορισμό που εστιάζει στην εκδηλούμενη και παρατηρήσιμη συμπεριφορά.

Με ανθρωπιστική βάση τα κίνητρα αποσκοπούν στην ικανοποίηση αναγκών (τροφή, στέγη, αγάπη) και τη διατήρηση της θετικής αυτοενίσχυσης. Τέλος, τα κίνητρα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τους στόχους που θέτει το άτομο και ό,τι αυτό περιλαμβάνει, όπως επιλογή, σχέδιο δράσης για την επίτευξη, επαναπροσδιορισμός σε περίπτωση εμποδίων. Το κίνητρο βασισμένο σε αυτή τη λογική ορίζεται ως ο προσανατολισμός σε ένα στόχο, μια συγκεκριμένη στιγμή σ' ένα συγκεκριμένο άτομο (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1999).

Η σημασία των κινήτρων στην εκπαιδευτική πράξη

Τα κίνητρα στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι τεράστιας σημασίας. Προκειμένου να εμπλακεί ένα παιδί ενεργά στην εκπαιδευτική πράξη, θα πρέπει η διαδικασία και το υπό διδασκαλία αντικείμενο να έχει νόημα γι' αυτό, να τα βρίσκει ενδιαφέροντα, να θεωρεί ότι μπορούν να του προσφέρουν κάτι νέο και χρήσιμο, και τελικά να είναι ικανά να το κινητοποιήσουν απλά και μόνο λόγω της φύσης τους. Τα παιδιά εισέρχονται στο σχολικό χώρο έχοντας ήδη κάποιες εμπειρίες και κάποια βιώματα τα οποία έχουν διαμορφώσει μέχρι εκείνη τη στιγμή τις επιθυμίες, τις προτιμήσεις και τις αναζητήσεις τους. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να τα διακρίνουν και να χτίσουν πάνω σ' αυτά την περαιτέρω καλλιέργεια των κινήτρων των μαθητών τους, ώσπου να καλλιεργηθεί το κίνητρο για μάθηση. Η διαδικασία αυτή ίσως είναι σημαντικότερη απ' οποιαδήποτε άλλη στη μαθησιακή διαδικασία, αφού τα πάντα εκκινούν από την περιέργεια και το ενδιαφέρον για εμπλοκή, τα οποία καλούνται οι εκπαιδευτικοί να ενεργοποιήσουν. Από τη στιγμή που τα παιδιά θα ανακαλύψουν την ουσία και τη σημασία της ίδιας της μάθησης, είναι ικανά να ορίσουν την εκπαιδευτική τους πορεία και να τη διατρέξουν επιτυχώς. Ιδιαίτερη σημασία αποκτούν ίσως στην περίπτωση μαθητών με δυσκολίες στη μάθηση επειδή η αίσθηση

της συνεχούς αποτυχίας είναι ένα πολύ ισχυρό αντικίνητρο για τη συνέχιση της εμπλοκής τους σε κάθε μαθησιακή διαδικασία.

Βιβλιογραφία

Κατσίλλης, Ι. (2004). Επαγωγική Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες και την εκπαίδευση με έμφαση στην ανάλυση με υπολογιστές. Πάτρα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις.

Κωσταρίδου- Ευκλείδη, Α. (1998). Τα κίνητρα στην εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α. (1999). Ψυχολογία Κινήτρων. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Heckhausen, H. (1991). Motivation and action. Berlin: Verlag.

Slavin, R. (2002). Εκπαιδευτική Ψυχολογία, θεωρία και πράξη. Αθήνα: Μεταίχμιο